

N:o 13.

Ank. till Riksd. kansli den 20 april 1904, kl. 1 e. m.

Första Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 7, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående uppdelning af Stockholms län mellan Uppsala och Södermanlands län samt indragning af Stockholms läns styrelse.

Med anledning af en inom Andra Kammarerna af herr *T. Zetterstrand* väckt motion, n:o 15, har Andra Kammarerna med bifall till samma motion för sin del beslutit, att Riksdagen skulle i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, »det förslag snarast möjligt måtte för Riksdagen framläggas, gående ut på uppdelning af Stockholms län mellan Uppsala och Södermanlands län samt indragning af förstnämnda läns styrelse.»

Sedan detta beslut delgifvits Första Kammarerna, har denna hänvisat ärendet till sitt andra tillfälliga utskott.

Till stöd för sin i frågan gjorda hemställan har motionären anført följande:

»Vid en tidpunkt, då utomordentligt stora kraf från alla håll ställas på statskassan, är det Riksdagens plikt att tillse, huruvida icke å andra sidan utan men för det allmänna anordningar kunna vidtagas, lädande till minskning i statsutgifterna.

I sådant afseende vill jag nu förorda indragning af Stockholms läns styrelse, hvilken indragning skulle kunna åstadkommas därigenom att Stockholms län uppdelades mellan Uppsala och Södermanlands län.

Bih. till Riksd. Prot. 1904. 8 Saml. 2 Afd. 1 Band. 10 Häft. (N:is 13, 14.) 1

Äfven om några äldre historiska förhållanden kunna hafva för-
anledt, att Roslagen, som tillhör Uppland och Uppsala stift, samt
Södertörn jämte Öknebo härad, hvilka tillhöra Södermanland och Sträng-
näs stift, utbrutits från berörda två landskap och förenats med hvar-
andra till ett särskildt län, lära dock några vägende skäl svårligen
kunna åberopas till stöd för denna egendomliga länsindelnings bibe-
hållande.

Tvärtom borde det väl ur flera synpunkter betraktas såsom ett
önskemål att få hela Uppland förenadt till ett län samt hela Söder-
manland likaledes sammanfördt under en länsstyrelse.

De nya länsgränserna blefve ju därigenom vida mera naturliga,
än hvad nu är fallet.

En större öfverensstämmelse mellan den kyrkliga och den admini-
strativa indelningen blefve däraf en följd.

Då de olika delarna af Uppland redan hafva ett sammanhängande
nät af järnvägar och landsvägar samt framdeles i ännu högre grad än
hittills kunna komma att genomkorsas af kommunikationslinjer och led-
ningar utaf allehanda slag, borde det väl för samfärdseln, jordbruks-
näringen och industrien vara en fördel, om landskapet i dess helhet
komme att utgöra en administrativ enhet. Samma skäl tala ock, om ej
med samma styrka, för Södermanlands sammanslutning under gemensam
styrelse.

Det ur statens synpunkt viktigaste skälet för vidtagande af de nu
ifrågasatta anordningarna är emellertid den ej obetydliga besparing i
statsutgifter, som däraf skulle uppstå.

Innan jag öfvergår till en kalkyl af denna besparing, torde det
emellertid för frågans allsidiga bedömande vara af vikt att tillse, huru-
vida efter Roslagens förening med Uppsala län samt Södertörns jämte
Öknebo härad's förening med Södermanlands län de nya länen skulle
komma att uppvisa några opropotionerligt höga folkmängds- eller areal-
siffror, äfvensom att beröra några andra på frågans afgörande inverkan-
de förhållanden.

Af senaste för mig tillgängliga statistiska uppgifter framgår då:
att medan Malmöhus län fortfarande förblefve det folkrikaste med
413,421 innevånare, blefve i anseende till folkmängden det nya Uppsala-
länet det 7:de i ordningen med c:a 252,000 samt det nya Södermanlands-
länet det 14:de med c:a 217,000 innevånare;

äfvensom att under det Norrbottens län om 105,882 kvadratkilo-
meter förblefve det största, komme det nya Uppsalalänet med en areal
af c:a 11,190 samt det nya Södermanlandslänet med en areal af c:a

8,750 kvadratkilometer att efter ytvidden intaga 11:e och 15:e rummen bland rikets län.

Vidkommande härefter antalet fögderier och länsmansdistrikt inom de nya länen, komme Södermanlands län med 5 fögderier och 17 länsmansdistrikt att intaga en medelställning, hvaremot egendomligt nog Uppsala län med 9 fögderier och 36 länsmansdistrikt komme att bland rikets län intaga främsta rummet, enär f. n. Östergötlands län har högsta antalet fögderier eller 8 stycken samt Kopparbergs län har största antalet länsmansdistrikt eller 35 stycken. Men oafsedt, att skillnaden i dessa hänseenden emellan det nya Uppsalalänet och de öfriga större länen ej blefve synnerligen stor, vill det synas, som om med hänsyn till Uppsalalänets folkmängd och areal en framtida reducering af dess fögderiers och länsmansdistrikts antal med fullt fog kunde ifrågasättas.

Då Uppsala har ett synnerligen centralt läge inom Uppland och har goda kommunikationer med länets olika delar, och då förbindelsen emellan Södertörn och Nyköping ej är svårare, än som på mångfaldiga ställen här i landet förekommer emellan residensstäder och aflägsnare delar af länen, böra lokala hinder ej möta för sammanslagningarna.

Efter hvad sålunda anförts, vill jag nu söka att lämna en utredning rörande de besparingar, som genom den förändrade länsindelningen skulle kunna ernås.

Till en början skulle en försäljning kunna ske af det vid Drottninggatan inom kvarteret Skansen här i staden belägna länsresidenset med 1,462 kvadratmeters tomtareal och ett taxeringsvärde af 250,000 kronor, hvilken fastighet till omkring $\frac{2}{3}$ tages i anspråk för länsstyrelsens räkning.

Man kunde vidare inbespara de årliga kostnaderna för underhåll, eldning, städning och renhållning inom sagda fastighet samt befriades från eventuella kostnader för framtida nybyggnader å densamma.

Under förutsättning, att de nu utgående lönerna till en länsnotarie, två landskanslister, två landskontorister hos Stockholms länsstyrelse, inalles 7,300 kronor, tillika med arfvodena åt extra länsnotarier och öfriga extra biträden vid länsstyrelsen jämte vikariatsersättningar, inalles 5,650 kronor, äfvensom en landsgevaldigerslön 630 kronor komme att motsvara den ökning i utgifterna för Uppsala och Södermanlands länsstyrelser, som uppenbarligen blefve en följd af dessa läns utvidgning, synes man under alla omständigheter kunna påräkna inbesparingar af löner till en landshöfding, en landssekreterare, en landskamrerare, en

landtränmästare, en länsbokhållare, två ordinarie och en extra vaktmästare, utgörande jämte nu utgående ålderstillägg 35,150 kronor.

Därjämte komme att inbesparas en förste provinsialläkarelön, utgående med 1,500 kronor jämte två ålderstillägg, hvardera å 500 kronor, lön till länsveterinär 1,800 kronor samt lön till en förste landtmätare, utgörande med tjänstgöringspenningar 2,200 kronor.

Till förutvarande innehafvare af ofvanomförmälta till indragning afsedda tjänster utgå i närvarande stund pensioner till belopp, öfverstigande 12,000 kronor, men torde årliga besparingen i framtida pensioner dock ej kunna beräknas till fullt så högt belopp.

Den årliga minskningen i statskassans utgifter, som genom den förändrade länsindelningen skulle uppstå, borde med ledning af förestående uppgifter kunna beräknas till:

3 procent å $\frac{2}{3}$ af länsresidensets i Stockholm tax.-värde ...	5,000: —
besparing af årsutgifter för sagda fastighet	2,000: —
» » löner till landsstatstjänstemän	35,150: —
» » » » öfriga tjänstemän	6,000: —
» » pensioner	8,000: —
	Summa kronor 56,150: —»

Det utlåtande, Andra Kammarens utskott i ämnet afgifvit, är af följande lydelse:

Historik.

»Den nuvarande länsindelningen ledes i sina hufvuddrag tillbaka till 1634 års regeringsform, enligt hvars 23 § landtregeringen i det egentliga Sverige fördelades i 12 »höfdingedömen» eller »gubernament». Härvid följde man, såvidt det utan olägenhet lät sig göra, den uråldriga landskapsindelningen, i det man lät »höfdingedömet» eller länets gränser i det hufvudsakliga sammanfalla med landskapets. Så var händelsen med Upplands, Västmanlands, Östergötlands, Södermanlands och Kopparbergs län. Men å andra sidan tvekade man ej att dela ett landskap i flere län (Västergötland i Skaraborgs och Älfsborgs, Småland i Kronobergs och Kalmar län) eller att låta ett län omfatta flere landskap (Närke och Värmland sammanslogos till ett län med residens i Örebro; hela Norrland och Lappland bildade ett län med residens i Hudiksvall). Af Stockholms stad bildades ett öfverståthållareskap. Sedan krigen med Danmark 1643—45 och 1657—58 ökat det egentliga Sveriges område

med landskapen Jämtland, Härjedalen, Gottland, Blekinge, Skåne, Halland och Bohuslän, ökades också länens antal. Man tyckes dock ej hafva varit benägen att fastslå bestämda gränser för dem eller ens hålla på de gamla länsgränserna. Sålunda heter det i 10 § af 1660 års regeringsform: »Hvad Landshöfdingedömens indelning och Residence widkommer; Så finne wij, at detta intet så noga kan hållas och observeras: utan står till Konungens och Regeringens godtyckio, efter Statens trångmål och tidernes förändring at måge densamme contrahera, förmera eller förändra.»

Stockholms län tillkom på följande sätt. Den 30 oktober 1713 inkom kammarkollegium till Kungl. Maj:t med en skrifvelse angående det stora och tilltagande antalet balanser i länen, framför allt i Upplands län och Södertörn. Upplands län omfattade då nuvarande Uppsala län och Stockholms län, med undantag af Södertörn, som hörde till Södermanlands län, och Svartsjölandet, som utgjorde en del af riksänkedrottningens lifgeding. Skulden till dessa oegentligheter i länsstyrelsen vore väl till en del att söka i den mer än 80-årige landshöfdingen Hoghusens ålder; »men därjämte», heter det i skrifvelsen, »kan kollegium intet annat finna än att länets allt för stora vidlyftighet är till Eders Kungl. Maj:ts tjänsts fullkomliga förrättande förhinderlig». Detta län med sina 10 fögderier och 5 domsagor med 39 tingsställen vore nämligen af den vidlyftighet, att om det fördelades i tvänne, så blefve ändå hvarterda lika stort som Kopparbergs län, Västmanland, Södermanland med Lifgedinget eller något af Smålands och Västergötlands höfdingedömen. Af denna anledning hade kollegium den 1 juli 1693 i underdånighet föreslagit, att detta stora höfdingedöme skulle fördelas mellan tvänne landskamrerare, men detta bifölls endast så till vida, att Kungl. Maj:t beslöt tillägga dåvarande landskamreraren ytterligare en skrifvare med 200 daler silfvermynts lön. »Men som verket har därmed intet blifvit hulpt, utan Eders Kungl. Maj:ts räntor stannat i den oreda, att ovisst är hvad däraf kan till riktighet bringas, så kan kollegiet intet annat finna, än att det för Eders Kungl. Maj:ts tjänst högst nödigt vore, att detta höfdingedöme i tvänne fördeltes.» Den 2 april 1714 afgick från Demotika i Turkiet, där konung Karl XII då uppehöll sig, konungens svar till kammarkollegium, innehållande bifall till förslaget om länets delning jämte befallning att »strax fördela länet, som det sig bekvämligast göra låter», mellan de nye, samma dag utnämnde landshöfdingarne.

Södertörn, som 1689 förlagts från Upplands till Södermanlands län, öfverfördes 1720 till det nybildade Stockholms län.

Frågan om återuppdelning af Stockholms län mellan Uppsala och Södermanlands län har förut varit föremål för Riksdagens pröfning. Vid 1870 års riksdag väckte nämligen herrar friherre Fr. von Essen i Första Kammarerna och friherre G. Tamm i Andra Kammarerna lika lydande motioner med förslag, att Riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning, huruvida en förening af Uppsala och Stockholms län till ett landshöfdingedöme samt Södertörns öfverflyttande till Nyköpings län kunde finnas lämplig, samt, om så befunnas vara förhållandet, till nästinstundande Riksdag därom göra proposition.

De tillfälliga utskott, som inom kamrarna behandlade berörda motioner, erkände, att det i viss mån vore obekvämt för de nordligaste kommunerna i Stockholms län att bo 10 à 12 mil från sitt eget länsresidens, medan de hafva Uppsala på mycket kortare afstånd, samt ansågo, att en omreglering af gränserna mellan Stockholms och Uppsala län vore önskvärd, men afstyrkte dock motionerna af följande skäl:

Sätet för den administrativa myndigheten i en ort borde rätteligen och för invånarnes bekvämlighet vara förlagdt till den plats, där ortens rörelse vore koncentrerad. Därför borde Stockholm dels såsom hufvudstaden i riket och dels såsom den förnämsta afsättningsorten därstädes vara säte för landshöfdingen i kringliggande ort.

Stockholm vore en sjöstad, omgifven på ena sidan af saltsjön och på andra sidan af Mälaren. Å båda dessa sidor och ända till ett afstånd af många mil från staden funnes en mängd bebodda, större och mindre öar, hvilkas befolkning dels på egna båtar och dels på dagligen gående ångbåtar lätteligen kommunicerade med Stockholm, till hvilken stad all trafik från dessa vidsträckta skärgårdar droges. Stora svårigheter skulle uppstå för dessa öborns kommunikation med länsresidenset, om de måste göra först en sjöresa till Stockholm och därefter en 7 mils resa till Uppsala eller kanske en 11 mils resa till Nyköping.

Äfven om en del af länets norra kommuner hade längre väg till Stockholm än till Uppsala och om en eller annan kommun i Södertörn låge närmare Nyköping än Stockholm, så hade de dock alla större gemenskap med Stockholm, där de vid besök för afyttrande af sina landtmannaprodukter på samma gång kunde uträtta sina ärenden hos Konungens befallningshafvande.

Ett särskildt hinder mot den föreslagna länsuppdelningen låge däri, att den noggrannare polisuppsikt, som vore nödvändig i hufvudstadens omgifningar, kräfde ett landshöfdingeämbete i Stockholm.

Om en hemställan i frågan skulle riktas till Stockholms läns in-

vånare, blefve svaret med säkerhet ett allmänt nej; och i frågor sådana som dessa borde större vikt fästas vid invånarnes i orten sannolika önskan och deras skäliga anspråk på bekvämlighet än på en förespeglad besparing, som indragningen af ett landshöfdingeämbete möjligen skulle medföra.

Andra Kammaren biföll utan votering sitt tillfälliga utskotts hemställan om afslag å motionen i fråga.

Under debatten i Första Kammaren framhölls, att den genom förslaget åsyftade besparingen för statsverket skulle på ett lyckligare sätt och till verklig fördel för vederbörande länsinvånare vinnas, om en sådan omreglering af länsindelningen inom Uppland vidtoges, att, *med indragning af Uppsala län*, norra delen af landskapet tillades Gäfleborgs län, västra delen förenades med Västmanlands län samt den öfriga delen, som medelst järnvägar och sjöfart hade bekväma kommunikationer med Stockholm, lades till Stockholms län. För att möjliggöra pröfning af detta förslag yrkades återremiss till utskottet; vid voteringen segrade emellertid afslagsyrkandet med 32 röster mot 29, som afgåfvos för återremiss.

Den nu föreliggande motionens hufvudsyfte är att vinna en afsevärd besparing i statens utgifter. Utskottet är fullt ense med motionären därom, att detta behjärtansvärda syfte bör, där sådant lämpligen kan ske, äfven tillgodoses genom förenklingar i administrationen och indragning af umbärliga tjänster, dock att dylika förenklingar och indragningar i hvarje särskildt fall icke böra företagas utan föregående grundlig utredning af alla de förhållanden, som på en dylik fråga kunna inverka.

*Yttrande af
Andra Kam-
marens utskott.*

Vidkommande särskildt den nu föreslagna uppdelningen af Stockholms län, synas emellertid de skäl, som år 1870 förmådde Riksdagen att afslå framställningar i samma syfte som ifrågavarande motion, fortfarande äga giltighet, delvis i högre grad nu än då. Sälunda har förbindelsen mellan Stockholms läns särskilda delar och hufvudstaden på de senaste 34 åren väsentligt förbättrats ej mindre genom anläggning af Rimbobanan, Saltsjöbanan, Nynäsbanan, Södra Roslags kustbana och N. Södermanlands järnväg än äfven genom tillkomsten af flere nya ångbåtskommunikationer. Att för öfrigt förbindelsen med hufvudstaden utgör önskemålet för Stockholms läns invånare framgår däraf, att såväl de ofvan nämnda, redan färdiga banorna som de flesta under de senare

åren föreslagna — exempelvis Stockholm—Kapellskär, Husby—Lindholmen och Örsundsbro—Sigtuna—Märsta — hafva Stockholm till hufvudmål.

Af Stockholms läns kommuner ligga 24 på öar, med en befolkning af inemot 20,000 personer. För dessa liksom öfver hufvud taget för invånarne i Roslagens och Södertörns skärgård, hvilka till största delen äro mindre bemedlade, skulle länsresidensets flyttning till Uppsala eller Nyköping blifva synnerligen betungande.

Det redan år 1870 framhållna behovet af »noggrannare polisuppsikt» i Stockholms omgifningar gör sig nu i betydligt högre grad gällande, sedan ett flertal folkrika köpingar samt municipal- och villasamhällen uppstått i hufvudstadens närhet, såsom Djursholms och Sundbybergs köpingar, Liljeholmens, Hagalunds och Stocksunds villastads municipalsamhällen, Dufbo, Hufvudsta, Bromstens, Saltsjöbadens, Uttringe och Örby villasamhällen samt Södertörns villastad. Af dessa räknar exempelvis Liljeholmen en befolkning på öfver 6,000 invånare.

Såväl handhafvandet af berörda polisuppsikt som ordnandet af åtskilliga andra förhållanden, hvilka åtfölja uppkomsten af dylika samhällen, ställa stora kraf på länsstyrelsens person- och lokalkännedom, på dess förmåga af initiativ och i vissa fall äfven på snabbheten i dess ingripande. Därjämte kräfves i anledning af dessa förhållanden en viss samverkan mellan länsstyrelsen och öfverståthållareämbetet. Det synes utskottet uppenbart, att en länsstyrelse med säte i Stockholm har bättre förutsättningar att kunna uppfylla dessa kraf än länsstyrelserna i Uppsala och Nyköping.

Därest en omreglering af länsindelningen i ifrågavarande del af riket skulle ske, borde enligt utskottets förmenande på grund af nu nämnda förhållanden tagas under öfvervägande, huruvida icke de delar af Uppland och Södermanland, som ligga närmast hufvudstaden, lämpligen kunde sammanslås med Stockholms öfverståthållareskap. Då emellertid något förslag i sådant syfte nu icke föreligger, saknar utskottet anledning att närmare sysselsätta sig med nämnda fråga.

Motionären har till stöd för sitt förslag åberopat, att efter Roslagens förening med Uppsala län samt Södertörns jämte Öknebo härads förening med Södermanlands län de nya länen icke skulle komma att uppvisa några oproportionerligt höga folkmängds- eller arealsiffror. För ett rätt bedömande af frågan om sammanläggningens lämplighet torde emellertid nämnda förhållande icke hafva samma betydelse som mängden och beskaffenheten af de göromål, som vederbörande länsstyrelser hafva att behandla. I sistnämnda hänseende meddelas här nedan några siffror

ur statskontorets utlåtande den 14 oktober 1902 angående en af statskontoret verkställd allmän revision af aflöningsförhållandena vid landsstaten och därpå grundadt förslag till lönereglering.

Antalet till länsstyrelserna inkomma ärenden utgjorde

		år 1873	år 1878	år 1898	år 1900	år 1901
i	Stockholms län	6,923,	9,167,	11,003,	11,843,	13,489,
„	Uppsala „	4,938,	9,048,	8,168,	8,136,	7,859,
„	Södermanlands „	6,451,	9,535,	7,558,	8,478,	8,370.

Med hänsyn till antalet inkomna ärenden intogo ifrågavarande länsstyrelser bland samtliga länsstyrelser i riket följande platser

		år 1878	år 1888	år 1898	år 1901
Stockholms län		19:de,	11:te,	9:de,	7:de,
Uppsala „		20:de,	20:de,	15:de,	21:a,
Södermanlands „		17:de,	15:de,	19:de,	19:de.

Göromålen för länsstyrelsen i Stockholms län hafva således under de senast förflutna trettio åren varit stadda i ständig ökning. Vid en jämförelse med öfriga län i riket framgår, att endast i Malmöhus, Norrbottens och Gäfleborgs län länsstyrelsens arbetskvantitet växt i jämförlig grad. Malmöhus länsstyrelse intog nämligen med hänsyn till antalet inkomna ärenden år 1878 det 6:te samt 1901 det 1:sta rummet, Norrbottens länsstyrelse 1878 det 22:dra samt 1901 det 5:te rummet och Gäfleborgs länsstyrelse 1878 det 10:de och 1901 det 3:dje rummet bland rikets samtliga länsstyrelser.

Utom nu nämnda län funnos 1901 endast tre län, nämligen Göteborgs och Bohus', Västernorrlands och Kalmar län, i hvilka antalet inkomna ärenden var större än i Stockholms län.

Om, såsom man torde få antaga, ökningen af antalet ärenden hos Stockholms länsstyrelse hufvudsakligen föranledts af den förut berörda lifliga utvecklingen inom de Stockholm närmast omgifvande landskommunerna, skulle äfven nu nämnda förhållande möjligen kunna motivera ett införlifvande med Stockholms stad af dessa kommuner. Däremot ger det icke stöd åt motionärens framställning.

Äfven synes böra omnämnas, att från läkarehåll blifvit erinradt, att öfvervakandet af den allmänna hälsovården i de hufvudstaden omgifvande, tätt bebyggda trakterna i högre grad än annorstädes kräfver en förste provinsialläkare på denna plats, liksom äfven bekämpandet af

de just i trakterna kring Stockholm ej sällan förekommande smittosamma husdjurssjukdomarne samt öfvervakandet af de talrika slakterierna och korffabrikerna därstädes väl motivera anställandet af en i hufvudstaden stationerad länsveterinär, som har till åliggande att åt nämnda förhållanden ägna särskild uppmärksamhet och tillsyn.

Slutligen anser utskottet äfven, att en viss hänsyn bör tagas till ortsbefolkningens i frågan uttalade önskan. Vid möten inom länets skilda delar hafva invånare i Stockholms län gifvit uttryck åt sina bekymmer för de olägenheter och kostnader, som indragningen af länsstyrelsen skulle åsamka dem; och då, enligt hvad utskottet här ofvan sökt visa, dessa farhågor ej kunna anses sakna grund, samt i alla händelser en eventuell omreglering af länsindelningen i denna landsdel icke torde böra ske genom enbart indragande af Stockholms län, hemställer utskottet,

att herr Zetterstrands ifrågavarande motion icke må till någon Andra Kammarens åtgärd föränleda.»

Första Kammarens utskott delar i hufvudsakliga afseenden den uppfattning Andra Kammarens utskott i sitt betänkande uttalat. Dock anser Första Kammarens utskott med hänsyn till motionärens i ämnet gjorda framställning anledning icke förefinnas till något uttalande rörande sammanslagning af vissa delar utaf Uppland och Södermanland med Stockholms öfverståhållareskap.

I öfrigt får utskottet hänvisa till den utredning Andra Kammarens utskott förebragt och hemställer alltså,

att Andra Kammarens ifrågavarande beslut icke må till någon Första Kammarens vidare åtgärd föränleda.

Stockholm den 19 april 1904.

På utskottets vägnar:

CH. E. von OELREICH.